2324

[३२३]

इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ धुळें.

—: हस्त लिखित ग्रंथ संग्रह :—

ग्रंथ क्रमांक ५३४। वे ६७ – ३२३]

ग्रंथ नाम गीता सम श्लोकी.

विषय म. वेदांत.

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

मराठी

वेदांत

समश्लोकी गीता

अध्याय १८

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(1) ॥ अथ समश्लोकि गीता अष्टादशाध्याया ॥ १२८

॥ प्रारंभः ॥

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. " Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(2)

श्रीगणेशायनमः ।। श्रीसरस्वत्यैनमः ।। श्रीगुरुभ्योनमः ।।

गीस०
२८

असं तूं सदयातिहीं पदी ब्रह्मीचे लक्षण त्रय बोलोनि पूर्वे अध्या
यीं कर्मयोगींच योजिलें ।। १ ।। शंकलापार्थ येथें कीं श्रवणे ब्रह्म
लक्षणें ।। कव्हा वीश्रवणी आ[illegible]तिसन्यासबोलती ।। २ ।। यु
द्धादितो गृहस्थासि बोलिले न[illegible]तींसही ।। गृहस्थासिकसेंतें
व्हो कर्मी ब्रम्हत्व आकळे ।। ३ ।। यालागि पंचमी षष्ठी आध्या
यीं कर्मयोग जो ।। निःकामईश्वरोद्देशें तो चिसंन्यास बोलिला ।। ४ ।।

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(2A)

संन्यासश्रवणं कुर्यात् झणए निश्रुति बोलते ।। ते क्हां तो हा निसंन्या
सन व्हे आश्रमरूप तो ।।५।। जरि आश्रम सन्यासें श्रवणी लागेया
ग्यता ।। तरिया श्रवणा योग्य वेसा जा लागरहस्थ मी ।।६।। आतां जन्मा
तरी हो तों मी सन्यासी झणो जरी ।। सन्यासश्रवणं कुर्यात् याश्रुतीस
विरुद्ध तें ।।७।। द्विजत्व पावो नि वेद श्रवणा व झण तीश्रुती ।। द्विजत्व
जन्मांतरिं चें नयेक स्यूं नेये स्थळा ।।८।। बैसो निनिद्रा करा वीयावा
क्येंसमयों तरी ।। होताज न्ही बैसला हा उभ्यानें चानिजों नये ।।९।। स
न्यस्य याश्रुति पदें सन्यासश्रवणामध्यें ।। काळा चे व्यवधानल सें था

वे

(२)

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसरस्वत्यैनमः॥ श्रीगुरुभ्योनमः॥

गीस०
१८

अर्जुनउत्सदयातिहीपदीब्रह्मीचेलक्षणत्रयबोलानिपूर्वअध्या
यींकर्मयोगीचयोजिलें॥१॥शंकलापार्थयेथेंकीश्रवणेब्रह्म
लक्षणें॥कळवीश्रवणीआधीश्रुतिसन्यासबोलूती॥२॥य
ज्ञादितोगृहस्थासिबोलिलेनयतीसही॥गृहस्थासिकसेंनें
व्हो कर्मीब्रह्मत्वआकळे॥३॥यालागिपंचमीषष्ठीआध्या
यींकर्मयोगजो॥निःकामईश्वरोद्देशेंतोचिसंन्यासबोलिला॥४॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(2A)

संन्यासश्रवणं कुर्यात् ह्मणए निश्रुति बोलते ।। तें व्हां तो हा वि संन्या
सन व्हे आश्रमरूप तो ।। ५ ।। जरि आश्रम सन्यासें श्रवणों लागेंयो
ग्यता ।। तरियाश्रवणा योग्य केसा जा लागल्हु स्वछमी ।। ६ ।। आतां जन्मा
तरी ह्मो तों मी सन्यासी ह्मणों जरी ।। सन्यासश्रवणं कुर्यात् याश्रुतीस
विरुद्ध तें ।। ७ ।। द्विजत्व पावोनि वदत्ये णावे ह्मणतीश्रुती ।। द्विजत्व
जन्मांतरिंचें नये कल्यूं नेये स्वछवां ।। ८ ।। बैसो नि निद्रा करा वीयावा
क्येंसमयों तरी ।। होता जन्हीं बैसला हा उभ्यानें वानिजों नये ।। ९ ।। स
न्यस्य याश्रुति पदें सन्यासश्रवणामध्यें ।। काळाचे व्यवधानल्य संथा वे

गी० आ
१८
(3)

बोलतांनयें ॥१०॥ सन्यस्यश्रवणं कुर्यात् ऐसें श्रुति न बोलती ॥ स
न्यस्तः श्रवणं कुर्यात् ह्मणती ह्मणती जरी ॥११॥ तरि सन्यस्त श
ब्दार्थे पूर्व सन्यास योजता ॥ सन्यस्त या पदें तों हें कल्पनान कधीं
घडे ॥१२॥ हा अर्थ अर्जुन मनीं विचारी आणि आपणा ॥ विना आ
श्रम सन्यास जाले श्रवण तो खरें ॥१३॥ ऐसें चि या नवल्क्याला
गर हस्थ जनकादिकां ॥ यालागिं जो कर्मयोगी तो चि सन्यास नि
श्चित ॥१४॥ असो मोक्षप्रधानांग एकत्या गह्मणेक्ष ती ॥ त्या
गे नैके न ह्मणुनि तरि तो त्याग कोणता ॥१५॥ न्यास त्यागा सन्य

आ
१८
२

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai joint project

(3A)

णती त्यागें सन्यास बोलिजे ॥ तरि सन्यास न सतां मुक्त हे जनकादि
क ॥२६॥ आतां या त्याग शब्दें जो कर्मयोग जगद्गुरु ॥ सन्यास तें बो
ल ताहे तो चि त्याग ह्मणों जरी ॥२७॥ न कर्मणा न प्रजया ह्मणऊनि श्रु
ति ताचि कीं ॥ बोलते त्यागमात्रें जे मोक्षातें श्रुति बोलते ॥२८॥ तरी
सन्यास तो कैसा आणि खी त्याग तो कसा ॥ पुसों या आदि गुरु ल
ह्मणतां येक शंक ला ॥२९॥ कीं सन्यास द्विविध हा समर्थें गा काळ
पैं व्यवस्थान त्व सर्वथा बोलतां नये ॥२०॥ सन्यस्य श्रवणं कुर्यात्
ऐसे श्रुति न बोलती ॥ त्यागा ही बहुतां परी ॥ तरि यांहि चे तत्व कायतें कि

गीता आ० १८ पुसोह्मरों ॥२०॥ पुसे ल अर्जुन असें बोले ल श्रीजगद्गुरु: ॥ पुं कर्म
योगी च्चदावील सन्यास त्याग दोन्हि ही ॥२१॥ काम्यकर्मत्यागसंत
(५) सन्यासत्वं निरूपिलं ॥ त्याग नि:काम कर्म जें त्याचें हि फळ टाकणें ॥२२॥
नकर्मशाह्मणउनी श्रुति काम्य निषधुनी ॥ त्यागें ज्या मोक्ष वदते त्या
३ ग तो कर्मयोगाची ॥२३॥ तो चि सन्यास परि ह्या अर्थ ह्याचि निरूपि ३
ला ॥२४॥ नि:कामकर्में हीबंधापिन लोक वदे श्रुती ॥ या लागिं लोक
र्मे योग जें कर्म ईश्वरार्पितें ॥२५॥ यालागी त्याग द्वाथें ईश्वरार्पि

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(5A)

तकर्महि ॥ नकरी बंध उगला त्याग जो त्याग तो नव्हे ॥ २६ ॥ या त्या
गि काम्यकर्मा त्यागसंन्यास वर्णुनी ॥ माग ती सर्व कर्मा चा फळ त्या
ग ह्नि वर्णिला ॥ २७ ॥ अन्यथा काम्य कर्मा चा त्याग बोलो नि मागत्ति ॥
सर्व कर्म फळ त्याग कां बोले जगद्गुरु ॥ २८ ॥ त्याग जो काम्यक
र्माचा फळ त्यागतयां तांचि ॥ साधला की नित्य कर्म स्वयें निर्फळ जे
धवां ॥ २९ ॥ आतां जे लौकिकें कर्म तत्फळ त्याग बोलिला ॥ ह्नणा
वें न रि नित्या चा त्याग तो बोलिला नसे ॥ ३० ॥ काम्या त्यागें नित्य क
र्म करावे हे विवरिले ॥ नित्य कर्म तहीं बंध पितरलोक वदे श्रुतिः ॥ ३१ ॥

कर्मणा पितल्लोकः॥ बंधके नित्यकर्मे हो बधके लोकिकें जसी॥
बधकें नव्हति कर्में हो न्ही हि ईश्वरार्पित्तें॥३२॥ सर्व कर्म फळत्यागें
हो हि चें फळ त्याकर्णे॥ म्हणातो याचि भावे कीं करावी ईश्वरार्पित्ति॥३३॥
करूं नित्यकर्मे हीन करी ईश्वरार्पण॥ बंधकें हो ति लते हीन चुके वस्तु
चा गुण॥३४॥ न लगे मज लाम्ह तु यणं त हि मेर विषें॥ सुधान कळता
स विल स्हितो अजरामर॥३५॥ तरि रसा कि वे द्याचि कीं वेद्य बचना
गहि॥ करी रसायन तसा कर्मा द्द्यान ईश्वर॥३६॥ यज्ञार्थात्कर्मणो
न्यत्र लोकोयं कर्म बंधनः॥ आध्यायातिस्याामाजी यास्लोकें

४ नी

(5)

(5A)

हाचि निर्णय ॥ ३७ ॥ सर्व कर्म फळ त्याग म्हणिजे कर्म निसजें ॥ आ
णि त्यो किं क तें सर्व करावें ईश्वरार्पण ॥ ३८ ॥ यास्तव कीं या चि भावें हा
सर्वशब्द प्रयोग ही ॥ उगा कर्मफळत्याग ये हवी येथ बोलतां ॥ ३९
जो ग्रंथ वामनमुखें कर्मतत्त्व ... नियां ॥ रचिला हरि नें येथें हा नि
र्णय असे पाहा ॥ ४० ॥ प्रश्न जे थें अर्जुनाचा टीकाचा लेलये थुनी ॥ ते
थूनिया सम श्लोकी संगती श्लोक ... पृथक ॥ ४१ ॥ अर्जुनउवाच ॥ सन्या
सस्य महाबाहो तत्त्वमिच्छामि वेदितुं ॥ त्यागस्य च हृषीकेश पृथक्केशि
निषूदन ॥ १ ॥ टीका ॥ सन्यासाचा महाबाहो जाणेंमी तत्त्व इच्छितों ॥ त्या

गाचें ही हृषीकेशा वेगळे केशिसूदना ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ काम्या
नां कर्मणां न्यासं सन्यासं कवयो विदुः ॥ सर्व कर्मफळत्यागं प्राहुस्त्यागं
विचक्षणाः ॥ २ ॥ टी ॥ ज्ञानत्ते काम्य कर्माचा त्याग सन्यास जाणती ॥ स
र्व कर्मफळत्याग त्याग तो ईश्वरार्पण ॥ २ ॥ गी ॥ त्याज्यं दोषवदित्येके
कर्म प्राहुर्मनीषिणः ॥ यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यं कार्यमेव न तत् ॥ ३ ॥
टी ॥ दोषाचे च परी कर्म टाकावें येक बोलती ॥ टाकूं नये ह्मणती यज्ञदा
न तपक्रिया ॥ ३ ॥ गी ॥ निश्चयं शृणु मे तत्र त्यागे भरतसत्तम ॥ त्यागो हि
पुरुषव्याघ्र त्रिविधः संप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ टी ॥ माझा निश्चय आइक

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(6A)

स्यागी तूं भरतर्षभा ॥ त्याग ह्मा पुरुषव्याघ्रा आहे त्रिविध बोलिला ॥ ४ ॥
गी ॥ यज्ञदानतपःकर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ॥ यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि
मनीषिणां ॥ ५ ॥ टी ॥ करावी चन टाकावी यज्ञदानें क्रिया तपें ॥ पावनें बु
द्धिमंतांही यज्ञदानें क्रिया तपें ॥ ५ ॥ गी ॥ एतान्यपि तु कर्माणि संगं त्यक्त्वा
फलानि च ॥ कर्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमं ॥ ६ ॥ टी ॥ हेंही मी
पण टाकूनी फळत्याग मदर्पणें ॥ करूनि करणें माझें मत निश्चित उत्तम ॥ ६ ॥
गी ॥ नियतस्य तु सन्यासः कर्मणो नोपपद्यते ॥ मोहात्तस्य परित्यागस्ताम
सः परिकीर्तितः ॥ ७ ॥ टी ॥ स्वरूपें नित्यकर्माचा त्याग शास्त्रें घडे विना ॥ अ
विवेकें करी त्याग त्याग तामस बोलिला ॥ ७ ॥ गी ॥ दुःखमित्येव यत्कर्म

कायक्लेशभयात्यजेत् ॥ स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं लभेत् ॥
॥ ८ ॥ टी ॥ कष्टमानूनि जें कर्म देहक्लेशभयें त्यजी ॥ केल्या या राजस
त्यागा पावे त्यागफळा न तो ॥ ८ ॥ गी ॥ कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रियतेऽ
र्जुन ॥ संगं त्यक्त्वा फलं चैव स त्यागः सात्विको मतः ॥ ९ ॥ टी ॥ विहितें
म्हणुनी नित्यें करीमी पण टाकुनी ॥ मदर्पणें फळें त्यागी त्याग सात्विक
बोलिजे ॥ ९ ॥ गी ॥ न द्वेष्ट्यकुशलं कर्म कुशले नानुषज्जते ॥ त्यागी स
त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः ॥ १० ॥ टी ॥ अवरतिकर्में निंदीना नि
वृतीसक्त होय ना ॥ त्यागी सत्वें बरा युक्त कसबुद्धि छिन्नसंशय ॥ १० ॥

गी० १८ ४५

(7A)

॥गी॥ नहि देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः॥ यस्तु कर्मफलत्यागी
स त्यागीत्यभिधीयते॥११॥टी॥ देहधारी नव्हे शक्त टाकाया सर्वकर्म ही॥
कर्मार्पणें फळें त्यागी त्यागी तो येक बोलिजे॥११॥गी॥ अनिष्टमिष्टमि
श्रं च त्रिविधं कर्मणः फलं॥ भवत्यत्यागिनां प्रेत्य न तु सन्यासिनां क्वचि
त्॥टी॥ सन्यासत्यागपूर्वें कन जया त्यास हे फळें॥ जे बरी वाइटें मिश्रं
नयां सन्यासियां क्वचित्॥१२॥गी॥ पंचैतानि महाबाहो कारणानि नि
बोध मे॥ सांख्ये कृतांते प्रोक्तानि सिद्धये सर्व कर्मणां॥१३॥टी॥ आ
तां निःसंगता तेही कर्माचें पांच कारणें॥ बोलिली सांख्य वेदांती आ
त्मा निःसंग जाणतूं॥१३॥गी॥ अधिष्ठानं तथा कर्ता करणं च पृथग्विधं॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

गी०अ विविधाश्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवात्र पंचमं ॥१४॥ टी॥ शरीरवाङ्मनोभिर्य
१८ त्कर्म प्रारभते नरः॥ न्याय्यं वा विपरीतं वा पंचैते तस्य हेतवः॥१५॥ तत्रैवं
सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः॥ पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्म
(8) तिः॥१६॥ टी॥ अधिष्ठान क्षेत्र कर्ता अहंकार चि इंद्रियें॥ द्विविधें साध
७ नें दैवतह्मा गण्भर पांचवें॥१४॥ काया वाचा मनें ही जें कर्म आरंभितो नर॥ ७
त्या बऱ्या वाइटी कर्मी पांच हे ही कारण॥१५॥ ऐसें असोनि ही कर्ता कें
वळ आत्मया सज्ञो॥ मानी न शोधितां बुद्धी अंधतो शास्त्रदृष्टि ही॥१६॥
गी॥ यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते॥ हत्वापि स इमान् लोका
न्न हंति न निबध्यते॥१७॥ टी॥ मी कर्ता हा न से भाव बुद्धि लिप्त न व्हे फळीं॥

मारूनि हो लोक ही तो न मारी बद्ध हीन क्षे ॥१७॥ गी॥ ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञा
ता त्रिविधा कर्मचोदना॥ करणं कर्म कर्तेति त्रिविधः कर्मसंग्रहः॥१८॥
टी॥ कर्मी साधन साध्या चा साधका चा विधि त्रिधा॥ करणें कर्म
कर्ता हा कर्मसंग्रह ही त्रिधा॥१८॥ गी॥ ज्ञानं कर्म च कर्ता च त्रिधैव
गुणभेदतः॥ प्रोच्यते गुणसंख्याने यथावच्छृणु तान्यपि॥१९॥ टी
ज्ञान कर्म हि कर्ता ही सत्वादि त्रिगुणीं त्रिधा॥ सांगतों गुणसंख्येनें
तें यथास्थित आइक॥१९॥ गी॥ सर्वभूतेषु येनैकं भावमव्ययमीक्षे
ते॥ अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्विकं॥२०॥ टी॥ सर्वां भूतीं
ज्ञान सत्ताषकी भिन्नीं अभिन्न ज्ञा॥ अविनाशी नैश्वरांतर देखे तें ज्ञान

 सात्तिक॥२०॥गी॥ पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्विधा
न्॥ वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसं॥२१॥टी॥ भूतीभिन्न
त्व अन्योन्य भौति की जीव ही स्वयें॥ अनादि हे वेगळाले जाणे
(१) तें ज्ञान राजस॥२१॥गी॥ यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन् कार्ये सक्तमहै
तुकं॥ अतत्वार्थवदल्पं च तत्तामसमुदाहृतं॥२२॥ सर्व जे कार
 ण तसें एक तत्कार्य मानुनी॥ सत्य तें तन जें स त्व अयुक्तकस्तूद्र
तामस॥२२॥गी॥ नियतं संगरहितं मरागद्वेषतः कृतं॥ अफल
प्रेप्सुना कर्म यत्तत्सात्विकमुच्यते॥२३॥टी॥ मी कर्ता हा नसे सं
ग राग द्वेष नसोनि ही॥ निःकामें जें नित्य कर्म केलें तें कर्म सात्वि

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com